

چرخه‌های از زلال وحی

پیام‌های آسمانی (۷)

میرصادق سیدنژاد

جامع‌ترین آیه قرآن

بر اساس روایات، کوچک‌ترین و جامع‌ترین سوره قرآن، سوره «والعصر»، و جامع‌ترین آیه که تمام اصول اعتقادی، عملی و اخلاقی در آن مطرح شده، آیه ۱۷۷ سوره بقره است. ترجمه آیه یاد شده چنین است: «نیکی تنها این نیست که به هنگام نماز، صورت خود را به سوی مشرق و مغرب بگردانید. نیکوکار کسی است که به خدا، روز قیامت، فرشتگان، کتاب آسمانی و پیامبران ایمان آورد و مال خود را با علاقه‌ای که به آن دارد، به خویشان، یتیمان، بیچارگان، در راه ماندگان و نیازمندان انفاق کند و نماز را به پای دارد و زکات پردازد. کسانی که به عهد وفا می‌کنند و در برابر سختی‌ها، محرومیت‌ها، بیماری‌های و در میدان جنگ و جهاد شکیبا هستند، اینها کسانی هستند که راست می‌گویند و اینان پرهیزکاران واقعی‌اند»^۱.

جهاد در راه خدا

یکی از برنامه‌های مهم اسلامی، جهاد در راه خداست که در موارد ویژه‌ای، تکلیفی لازم برای مؤمنان به شمار می‌آید. با بررسی اجمالی اهداف جهاد در اسلام، به خوبی معلوم می‌گردد که این حکم، با هدف ریشه کن کردن اساس فتنه‌ها، نابودی شرک و نیز حمایت از مظلومان واجب شده است. در آیات قرآن هم هر جا مسئله جهاد مطرح شده است، یکی از این امور یادآوری می‌شود؛ «با کسانی که در صدد برآمده‌اند با شما بجنگند، جهاد کنید»^۲. یا در آیه‌ای دیگر می‌فرماید: «با مشرکان و فتنه‌انگیزان بجنگید تا فتنه‌ای باقی نماند»^۳. البته خداوند تأکید دارد که از حد لازم تجاوز نکنید و اگر آنها دست از فتنه برداشتنند، شما هم جهاد را کنار بگذارید.

۲۵۲۲

۲. بقره: ۱۹۰.

۱. بقره: ۱۷۷.

۳. بقره: ۱۹۳.

تشویق به روزه‌داری

یکی از عبادت‌های مرسوم در ادیان آسمانی، روزه است. این تکلیف با توجه به فایده‌هایی که دارد، همواره از سوی قرآن کریم و روایات اهل بیت علیهم‌السلام سفارش شده است. قرآن کریم خطاب به مؤمنان می‌فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده‌اید! روزه بر شما مقرر شده است، چنان‌که بر پیشینیان شما نیز مقرر شده بود؛ شاید پرهیزکار شوید». ^۱ در این آیه، به صورت کلی فلسفه روزه، فراهم شدن زمینه تقوا و پرهیزکاری ذکر شده است. در روایات، به شیوه‌های گوناگون به آثار و پی‌آمدهای فردی و اجتماعی آن اشاره شده است، البته بر این نکته هم تأکید گردیده که روزه باید با شرایطی که برای آن آمده انجام گیرد، تا چنین آثاری را در پی داشته باشد. از این رو رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «روزه سپر آتش جهنم است، به شرط آنکه شخص به آن سپر آسیب نرساند و از آن به درستی استفاده کند». ^۲

وعده برآورده شدن دعاها

از جمله عنایات خداوند متعالی به امت نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم این است که در رحمت دعا را بر روی همه بندگان مؤمن باز کرده است. رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «خدای تبارک و تعالی... هرگاه پیامبری را می‌فرستاد، به او می‌فرمود: هرگاه امر ناخوشایندی تو را اندوهگین ساخت، مرا بخوان، پاسخت را می‌دهم. خداوند این عنایت را به امت من نیز ارزانی داشته است، آنجا که می‌فرماید: ای رسول! چون بندگان درباره من از تو پرسند، بگو من نزدیکم و به ندای هر کس که مرا بخواند پاسخ می‌دهم. پس باید به ندای من پاسخ دهند و به من ایمان آورند تا به راه راست هدایت شوند». ^{۳، ۴}

امام صادق علیه‌السلام به منظور بهره‌مندتر شدن از آثار و برکات دعا می‌فرماید: «آداب دعا را رعایت کن... اگر شرایط دعا را به جانیاوردی، منتظر اجابت آن مباش... بدان که اگر خدا ما را به دعا کردن فرمان نداده بود، ولی ما خالصانه او را می‌خواندیم، باز او از روی فضل و کرم دعای ما را اجابت می‌کرد؛ چه رسد به اینکه خودش اجابت دعای کسی را که شرایط آن را به جا آورد، ضمانت کرده است». ^۵

۴۵۴۴

۲. بحارالانوار، ج ۹۶، ص ۲۹۶، ح ۲۸.
۴. قرب الاسناد، ص ۸۴، ح ۲۷۷.

۱. بقره: ۱۸۳.
۳. بقره: ۱۸۶.
۵. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۲۲، ح ۳۶.

وسوسه شیطان

شیطان همواره انسان‌ها را وسوسه می‌کند و در وسوسه خود، مراحلی را در نظر می‌گیرد و می‌کوشد به گونه‌ای برنامه‌ریزی شده، انسان را از رسیدن به سعادت باز دارد. نکته قابل تأمل این است که همه کارهای شیطان در حد وسوسه است، نه اجبار کردن. پیروی کردن از وسوسه‌های او، نشان ضعف آدمی است، و گرنه اولیای الهی به مرحله‌ای از ایمان می‌رسند که وسوسه‌های او هیچ‌گونه کارسازی ندارد. بر اساس فرموده قرآن، سلطه و فرمانروایی شیطان، درباره افراد سست‌ایمانی است که ولایت او را می‌پذیرند.^۱ نیز در جای دیگری آمده است: شیطان را امکان نفوذ و تأثیر در بندگان خالص نیست.^۲ شیطان هم دستور به گناه می‌دهد و هم راه توجیه را می‌آموزد: دستور به بدی و فحشا، همان گناه، و دستور به افترا بستن به خدا، راه توجیه و زمینه‌سازی گناه است.^۳

اوصاف کافران

در قرآن کریم به صورت‌های گوناگون از کافران یاد شده است. خداوند در یک مورد می‌فرماید: «مثل کافران چنان است که کسی به حیوانی که جز صدا و ندایی نمی‌شنود، بانگ زند. اینان کران، لالان و کورانند و هیچ در نمی‌یابند».^۴ امام باقر علیه السلام در روایتی، ضمن اشاره به مضمون این آیه می‌فرماید: در حقیقت خداوند خطاب به پیامبر خود می‌فرماید: ای پیامبر! مثال تو در دعوت این قوم بی‌ایمان به سوی حق و شکستن سدهای تقلید کورکورانه، همچون کسی است که چهارپایان را برای نجات از خطر صدا می‌زند و آنها این پیام را درک نمی‌کنند. در پایان آیه برای تأکید بیشتر اضافه می‌کند: آنها کر و لال و نابینا هستند و آنان نابخردانند.^۵

نگارش وصیت‌نامه

یکی از توصیه‌های مهم قرآن کریم به مؤمنان این است که همواره وصیت‌نامه‌ای بر اساس معیارهای عقلانی و دینی بنویسند. اسلام سفارش می‌کند اگر در بین خویشاوندان، دیگر مردم، مؤسسات و... کسانی یا مکان‌های مناسبی هستند، انسان مقداری از مال خود را به آنها اختصاص دهد تا هم باری از دوش عده‌ای بردارد و هم از این رهگذر برای آخرت خود ذخیره‌ای فراهم آورد. در قرآن کریم می‌خوانیم: «بر شما وظیفه است به هنگام فرار رسیدن زمان مرگتان، اگر مالی از خود به جای می‌گذارید، برای پدر و مادر و نزدیکان به طور شایسته

۲. حجر: ۴۲.

۴. بقره: ۱۷۱.

۱. نحل: ۱۰۰.

۳. بقره: ۱۶۹.

۵. تفسیر نور، ج ۱، ص ۳۳۸.

- وصیت کنید. این حقی بر عهده پرهیزکاران است.^۱ در روایات به اندازه‌ای بروصیت تأکید شده است که دارندگان وصیت، گاه در ردیف شهیدان قرار گرفته‌اند.^۲ رسول خدا ﷺ نیز در روایتی می‌فرماید: «گاهی انسان شصت سال در حال عبادت است، ولی چون وصیت‌نامه‌اش را عادلانه تنظیم نمی‌کند، به دوزخ می‌رود».^۳

حکم خیانت در عمل به وصیت

اسلام همان‌گونه که بر اصل وصیت کردن تأکید دارد، به این نکته نیز توجه می‌کند که هر کس عهده‌دار انجام وصیت مؤمنی می‌شود، باید با دقت کامل به آن عمل کند. به فرموده پیامبر گرامی اسلام ﷺ اگر کسی نخست پذیرفت وصی کسی باشد و سپس بدون عذر آن را رها کرد، عملی از او در درگاه خداوند قبول نمی‌شود و تمام فرشتگان میان آسمان و زمین او را لعنت می‌کنند و همواره در غضب خداوند است و در برابر هر کلمه یا ربّ او یک لعنت بر او نثار می‌شود و پاداش کارهای پیشین او به پای وصیت‌کننده ثبت می‌شود.^۴ قرآن کریم خود در این باره می‌فرماید: «کسی که وصیت را بعد از قبول کردن تغییر دهد، تنها گناه آن بر کسانی است که آن وصیت را تغییر می‌دهند. خداوند شنوا و داناست»؛^۵ یعنی اگر وصیت‌کننده با در نظر گرفتن تمام جهات مورد سفارش شرع وصیت کند، ولی وصی از انجام آنها سرباز زند، وصیت‌کننده به پاداش الهی می‌رسد و تغییر دهنده وصیت، به سزای عمل خود خواهد رسید، ولی اگر وصیت سبب فتنه شد یا خلاف موازین شرع بود، تغییر دادن آن اشکالی ندارد.^۶

۱. بقره: ۱۸۰.

۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۳۵۲.

۳. تفسیر نور، ج ۱، ص ۳۶۰.

۴. تفسیر نور، ج ۱، ص ۳۶۲.

۵. نهج الفصاحه، ش ۶۲۶.

۶. بقره: ۱۸۱.